

Рисунок 1. Запропонована модель регулювання виробництва сільськогосподарської продукції

Висновки та пропозиції. Запропонована модель регулювання аграрного виробництва шляхом вирішення оптимального розподілу дотацій і компенсацій обґрунтовує необхідність коректування діючого механізму дотування сільськогосподарських товаровиробників з метою підвищення ефективного використання засобів державної підтримки. При цьому повинен бути забезпечений перехід від зрівняльного розподілу до адресного, за умови обґрунтування потреби і ефективності використання. Перевагу треба віддавати тим товаровиробникам, які забезпечують стійку роботу і покращують свій фінансовий стан. Разом з цим не можна упускати із виду, що до тих пір, поки держава не сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства і не зупинить відтік засобів з галузі, ефективність дотаційної підтримки залишиться низькою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: [Підручник] / В.Г. Андрійчук. [2-е вид., доп. і пер.]. - К.: КНЕУ, 2002.- 624 с.
2. Гуменюк О.С. Бюджетне фінансування сільського господарства / О.С. Гуменюк // Науковий вісник НАУ, - 2000. – Вип. 23. – С. 42-44.
3. М. Корецький, Державне регулювання розвитку аграрної сфери економіки України: [монографія] / М. Корецький. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. - 260 с.

УДК 336. 225. 671. 33. 021

КОНКУРЕНТОСТІЙКІСТЬ В ОЦІНЮВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Кисельов К.Ю. – асистент, Національна академія статистики, обліку та аудиту

Постановка проблеми. Головним завданням діяльності будь-якого підприємства є підтримка або підвищення конкурентоспроможності, яка забезпечується його конкурентними перевагами. За сучасних умов мінливого середовища підприємству замало бути конкурентоспроможним. Воно має постійно підтримувати цю характеристику, забезпечувати її стійкість, що зумовлює необхідність розглянути стійкість конкурентоспроможності підприємства або конкурентостійкість та оцінити конкурентоспроможність з її урахуванням. Тому тема статті є досить актуальною.

Стан вивчення проблеми. Конкурентостійкість підприємства є досить новим поняттям в управлінні підприємством, яке розглядається як здатність підприємства зберігати з мінімальними коливаннями досягнутий рівень конкурентоспроможності та протистояти дестабілізуючому впливу

чинників. Вагомий внесок у дослідження цієї категорії зробили вітчизняні вчені: Борщевський П.П., Герасимович А.М., Голов С.Ф., Гуцайлюк З.В., Дем'яненко М.Я., Кірейцев Г.Г., Коцупатрий М.М., Кужельний М.В., Лінник В.Г., Мних Є.В., Моссаковський В.Б., Нападовська Л.В., Саблук П.Т., Сопко В.В., Сук Л.К., Чумаченко М.Г., та інші.

Методика досліджень. Методологічною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених та нормативно-правові акти з питань економіки. Методичною базою дослідження стали загальнонаукові економічні методи, у тому числі такі, як монографічний, порівняльний аналіз та інші методи

Результати досліджень. Конкурентостійкість підприємства невіддільно пов'язана з його конкурентоспроможністю. Так, за наявності в підприємства високого рівня конкурентоспроможності та її нестійкості рівень конкурентоспроможності може в будь-який час зменшитися або підприємство взагалі може стати неконкурентоспроможним. Тому реальний рівень конкурентоспроможності має визначатися з урахуванням її стійкості, тобто конкурентостійкості підприємства. Сучасні методи оцінювання конкурентоспроможності підприємства не враховують стійкість цієї характеристики, а тому не здатні показати реальні результати конкурентної боротьби того чи іншого підприємства на ринку. Неврахування оцінки конкурентостійкості в оцінюванні конкурентоспроможності підприємства може привести до несвочасного реагування та проведення певних заходів щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Намагання підприємства постійно перемагати в конкурентній боротьбі й отримувати прибуток упродовж довготривалого часу вимагає уваги до такого атрибута конкурентоспроможності підприємства, як його стійкість з метою використання оцінки конкурентостійкості в оцінюванні конкурентоспроможності підприємства

Конкурентоспроможність будь-якого підприємства ґрунтується на використанні ним його конкурентних переваг або їхнього комплексу. Ототожнення конкурентних переваг з конкурентоспроможністю підприємства та суперечності у визначенні поняття "конкурентні переваги" зумовили необхідність уточнення цього поняття. Ефективне й повне використання чи краща підтримка конкурентної переваги може бути додатковою конкурентною перевагою підприємства. Це дозволяє розглядати конкурентну перевагу як наявний ресурс, важіль, обставину, процес, що відбувається на підприємстві, або певний стан окремого його елемента, який дозволяє підприємству бути кращим, ніж конкуренти на ринку.

У теорії конкуренції розрізняють поняття "конкурентоспроможності підприємства" та його "конкурентної позиції", де останнє умовно вважається місцем, яке посідає підприємство на ринку порівняно з конкурентами. Виявлені відмінності конкурентоспроможності підприємства стосовно інших понять теорії конкуренції та сучасний вияв її економічної сутності дозволяють підтримати думку науковців, які розглядають конкурентоспроможність підприємства як порівняльну характеристику результатів діяльності підприємства, що визначає його іманентну здатність виробляти й реалізовувати продукцію швидко (своєчасно) за доступною ціною, якісно, у

достатній кількості, за високого технологічного рівня обслуговування. Конкурентоспроможність підприємства остаточно втілюється через процес реалізації продукції.

Багатогранність конкурентоспроможності підприємства дозволила зробити припущення, що ця характеристика є атрибутивною. Дослідження атрибутивного характеру конкурентоспроможності підприємства виявило, що атрибутом конкурентоспроможності підприємства є її стійкість – конкурентостійкість підприємства. Динамічність і критичність характеру впливу конкурентостійкості підприємства на його конкурентоспроможність свідчать про критичність цього атрибуту. Критичність характеру впливу пояснюється тим, що досить незначна зміна конкурентостійкості підприємства може привести до помітних змін його конкурентоспроможності. Це зумовлює необхідність використання оцінки конкурентостійкості в уточненні оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Складність поняття "конкурентостійкість підприємства" пов'язана зі складністю поняття "конкурентоспроможність підприємства". Через наявність різних тлумачень і підходів до визначення поняття "конкурентоспроможність підприємства" немає й однастайності думок щодо поняття "конкурентостійкість підприємства". Невідповідності та суперечності у визначенні поняття "конкурентостійкість підприємства" послугували передумовами його уточнення. Поняття "конкурентостійкість підприємства" розглядається як здатність підприємства зберігати впродовж певного проміжку часу свою конкурентоспроможність за допомоги використання, формування та підтримки конкурентних переваг і, за необхідності, використання запасу конкурентоспроможності підприємства. Конкурентостійкість підприємства розглянуто в стратегічному й оперативному аспектах, що дозволило виділити стратегічну та оперативну конкурентостійкість підприємства. За різних умов діяльності підприємства його конкурентостійкість має не лише теоретичне, а й практичне значення.

Більшість управлінських рішень ухвалюється з урахуванням конкурентоспроможності підприємства. Констатації наявності або відсутності цієї характеристики недостатньо. Необхідно точно оцінювати конкурентоспроможність підприємства. Визнання конкурентостійкості підприємства критичним атрибутом його конкурентоспроможності зумовлює необхідність використання оцінки конкурентостійкості в оцінюванні конкурентоспроможності підприємства. Отже, виникає потреба дослідити методи та створені з їхнім використанням моделі оцінювання конкурентоспроможності й конкурентостійкості підприємства.

Конкурентоспроможність підприємства оцінюється за допомоги різних методів, серед яких – індексний, комплексний (інтегральний), порівняльний, графічний, матричний, експертний, рейтинговий, нечіткої логіки, нейронних мереж та ін. Методи оцінювання конкурентоспроможності підприємства мають переважно аналітичний характер. Більшість з них передбачає врахування впливу певної сукупності чинників, для кожного методу формується свій набір чинників конкурентоспроможності підприємства, тобто методи оцінювання конкурентоспроможності підприємства в основному використовуються для створення факторних моделей. У методах оцінювання

конкурентоспроможності підприємства та моделях, створених з їхнім використанням, не враховано стійкість цієї характеристики, тобто конкурентостійкість. Тому виникає потреба враховувати оцінки конкурентостійкості підприємства в оцінюванні конкурентоспроможності підприємства.

Методи оцінювання конкурентостійкості підприємства також передбачають урахування впливу чинників, причому ці чинники не відрізняються від чинників конкурентоспроможності підприємства. Наявне методичне забезпечення передбачає або оцінювання конкурентоспроможності підприємства за набором чинників, або оцінювання конкурентостійкості підприємства, що свідчить про відірваність оцінки конкурентостійкості підприємства від оцінки його конкурентоспроможності. Через нерозробленість методичних рекомендацій, що дозволяли б разом оцінювати як конкурентоспроможність, так і конкурентостійкість підприємства, виникає необхідність удосконалення оцінювання конкурентоспроможності підприємства з урахуванням його конкурентостійкості. Переважання факторного підходу до оцінювання конкурентоспроможності підприємства зумовлює доцільність його використання і в оцінюванні його конкурентостійкості, оскільки вона визнана атрибутом його конкурентоспроможності.

Атрибутивний характер конкурентоспроможності підприємства зумовив необхідність дослідження чинників її атрибуту – конкурентостійкості. Чинник конкурентостійкості підприємства розглядається як процес, явище або стан об'єктів усередині системи або за її межами, під впливом яких змінилася, змінюється або може змінитися конкурентостійкість підприємства. Чинники конкурентостійкості підприємства, описані в працях різних дослідників щодо різноманітних способів і підходів до оцінювання конкурентоспроможності та конкурентостійкості підприємства, частково або повністю ототожнюються з чинниками конкурентоспроможності підприємства. Незважаючи на визнання атрибутивного характеру конкурентостійкості підприємства стосовно його конкурентоспроможності, чинники, що на них впливають, мають різну природу, неоднаковий характер впливу і різняться за своєю суттю. Не виключено, що той самий чинник може впливати і на конкурентоспроможність підприємства, і на його конкурентостійкість, але інтенсивність, характер і напрям впливу можуть бути різними.

Чинники конкурентостійкості підприємства, що виявлені за результатами їхнього дослідження, розподілено за рівнями. В ієрархії чинників конкурентостійкості підприємства до першого рівня віднесено ретроспективну стабільність (F_1), швидкість змін у галузі (F_2), невідтворюваність конкурентних переваг (F_3) та інтенсивність конкуренції (F_4). Чинники першого рівня формуються (активізують або послаблюють вплив) за рахунок чинників нижчого рівня. На другому рівні перебувають такі чинники: етап життєвого циклу підприємства (F_5), галузі (F_6) та ринку (F_7), залежність галузі від науково-технічного прогресу (F_8) та капіталомісткість змін у галузі (F_9), коефіцієнт Тобіна (F_{10}) та наявність унікальних компетенцій (F_{11}), привабливість галузі (F_{12}), співвідношення сумарної потенційної пропозиції з реальним попитом (F_{13}) і вхідний бар'єр на ринок (F_{14}). На рис. 1 подано

запропоновану ієрархію чинників конкурентостійкості підприємства. Ці чинники не залежать від виду економічної діяльності підприємства.

Виділення саме цих чинників конкурентостійкості дозволяє уникнути мультиколінеарності під час факторного аналізу впливу чинників конкурентостійкості та конкурентоспроможності підприємства. Визначений перелік чинників конкурентостійкості підприємства є відкритим, він може бути доповнений, окремі чинники виключені чи замінені іншими в кожному конкретному випадку. Урахування впливу вказаних чинників спрямоване на отримання точної оцінки конкурентостійкості підприємства, тому в подальшому саме з її використанням пропонується уточнювати оцінку конкурентоспроможності підприємства.

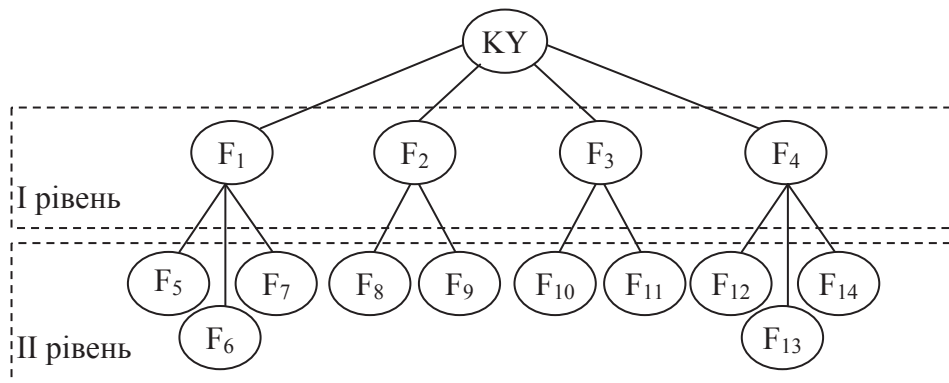

Рисунок 1. Ієрархія чинників конкурентостійкості підприємства

Через імовірнісний характер впливу чинників конкурентостійкості підприємства, неможливість отримання оцінок впливу чинників з використанням прямих алгоритмів і необхідність урахування впливу одночасно декількох чинників запропоновано використовувати в оцінюванні конкурентостійкості підприємства мережі Байєса. Перевагою цих мереж є можливість уточнення апіорних імовірностей відповідно до фактичних реалій формування досліджуваного атрибуту. У процесі надходження додаткової нововиявленої інформації це дає можливість уточнювати ймовірності подій. Мережа Байєса дозволяє враховувати та використовувати цифрові вхідні дані у вигляді експертних оцінок, обліково-статистичної та/або розрахункової інформації. Запропонована модель оцінювання конкурентостійкості підприємства з урахуванням впливу виділених чинників, що дозволяє уточнити оцінювання конкурентостійкості підприємства, має такий вигляд:

$$KY = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n F_i}, \quad (1)$$

де KY – кількісна оцінка конкурентостійкості підприємства; F – вплив чинника конкурентостійкості підприємства відповідного рівня, n – кількість чинників конкурентостійкості підприємства відповідного рівня.

Запропонована модель оцінювання конкурентостійкості підприємства, що ґрунтується на мережах Байєса, передбачає визначення середньгеометричних величин під час формування оцінок конкурентостійкості підприємства та оцінок впливу чинників першого рівня. Вплив чинників другого рівня визначається на основі експертних оцінок, для чого розроблено відповідні шкали оцінювання. Вплив чинників конкурентостійкості підприємства першого рівня визначається шляхом розрахунків на основі визначеного впливу чинників другого рівня.

Розраховуючи рівень конкурентостійкості підприємства для запобігання деформації кінцевого показника, немає потреби охоплювати всі можливі чинники конкурентостійкості підприємства, необхідно звернути увагу на основні з них. Згідно з методом Байєса оцінювання впливу чинників конкурентостійкості підприємства другого рівня вимагає їхнього шкалювання в межах від 0 до 1. Граничні значення (0 і 1) виключені: оцінка, що дорівнює 0, вказує на відсутність впливу чинника, оцінка, що дорівнює одиниці, свідчить про абсолютність впливу чинника.

Чинники мають стимулювальний або дестимулювальний характер, тому їх розділено на чинники-стимулянти та чинники-дестимулянти, що дозволяє врахувати характер їхнього впливу під час розрахунку рівня конкурентостійкості підприємства. Математичні витoki мереж Байєса та економічна природа конкурентостійкості підприємства вимагають за кількісного оцінювання враховувати характер впливу чинників, що й здійснено під час формування шкал оцінювання впливу чинників конкурентостійкості для запобігання зайвим математичним розрахункам.

Запропонована модель оцінювання конкурентостійкості підприємства та послідовність оцінювання впливу виділених чинників конкурентостійкості, які розташовані на різних рівнях, удосконалюють оцінювання конкурентостійкості підприємства, що допомагає отримати оцінки цього атрибута i , на відміну від існуючих моделей, дозволяє врахувати кількісні оцінки їхнього впливу на його конкурентостійкість.

Результати оцінювання конкурентостійкості підприємства можуть мати самостійне значення, але для ухвалення управлінських рішень використовують оцінки конкурентоспроможності підприємства. Отже, зважаючи на це та враховуючи, що конкурентостійкість підприємства розглядається як критичний атрибут конкурентоспроможності, актуальним стає питання використання оцінки конкурентостійкості в процесі оцінювання конкурентоспроможності підприємства.

Ураховуючи несталість ринкових умов діяльності підприємства, достовірності оцінки його конкурентоспроможності можна досягти за умови врахування визначеної стійкості цієї характеристики. Тому результат оцінювання конкурентостійкості підприємства доцільно використовувати під час уточнення оцінки конкурентоспроможності підприємства. Послідовність оцінювання конкурентостійкості та конкурентоспроможності є ітераційною. Оцінки конкурентостійкості підприємства в оцінюванні його конкурентоспроможності використовуються тоді, коли конкурентоспроможність підприємства визначена з використанням методів,

що дозволяють отримати кількісні або лінгвістично інтерпретовані оцінки конкурентоспроможності. Ця умова має принциповий характер, оскільки за її дотримання забезпечується відповідність оцінок конкурентостійкості та конкурентоспроможності підприємства.

Послідовність визначення уточнених оцінок конкурентоспроможності підприємства з урахуванням оцінок його конкурентостійкості подана на рис. 2.

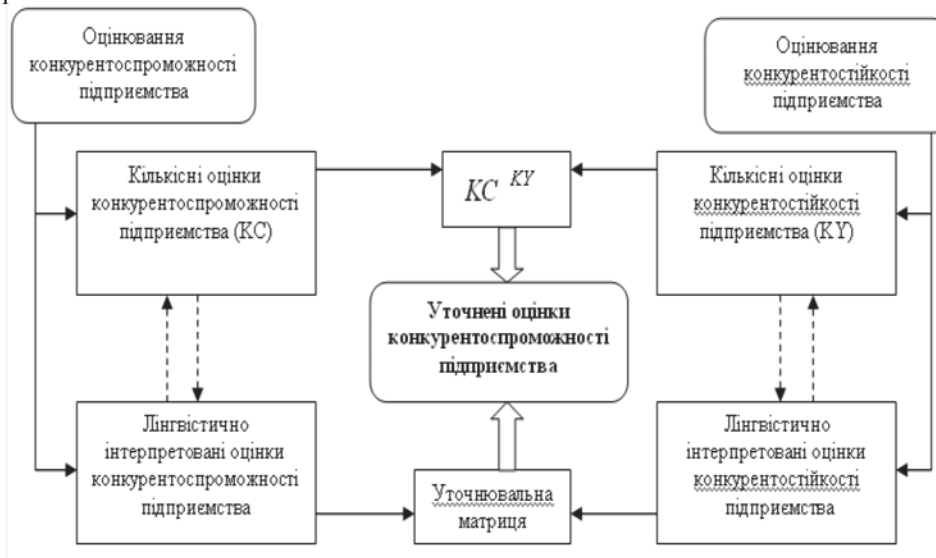

Рисунок 2. Послідовність уточнення оцінок конкурентоспроможності підприємства з урахуванням його конкурентостійкості

Для уточнення оцінки конкурентоспроможності підприємства використано ступеневу функцію виду:

$$УКС = КС^{КУ}, \quad (2)$$

де УКС – уточнена кількісна оцінка конкурентоспроможності підприємства; КС – кількісна оцінка конкурентоспроможності; КУ – оцінка конкурентостійкості підприємства.

Така функція дозволяє уточнити оцінку конкурентоспроможності підприємства з урахуванням оцінки стійкості вказаної характеристики. Ступенева модель оцінювання конкурентоспроможності підприємства якнайкраще точно показує взаємозалежність між конкурентоспроможністю підприємства та її атрибутом. Лінійний характер моделі не відображає атрибутивність конкурентостійкості підприємства щодо його конкурентоспроможності. Крім того, ступенева функція для апроксимації її змінних є гнучкішою, ніж інші, та, будучи нелінійною, краще відображає динаміку. Простота цієї функції порівняно з авторегресійними функціями, диференційними рівняннями та іншими окремими інструментами є певною перевагою за доступністю застосування.

Застосування ступеневої функції для використання оцінки конкурентостійкості в оцінюванні конкурентоспроможності підприємства можливе, якщо кількісна оцінка конкурентоспроможності буде більшою за одиницю.

Висновки. Конкурентостійкість як атрибут конкурентоспроможності може не змінювати визначений рівень конкурентоспроможності або зменшувати його. Тому уточнення рівня конкурентоспроможності знижує його порівняно з первинною оцінкою. Удосконалена модель оцінювання конкурентоспроможності підприємства та модель оцінювання його конкурентостійкості демонструють поєднання простоти й результативності розрахунку, не порушуючи математичних правил і не спотворюючи відображення економічної природи досліджуваних понять. Точність результатів оцінювання, зручність і доступність уточнення оцінок конкурентоспроможності підприємства з урахуванням оцінки його конкурентостійкості дозволяють зекономити час і скоротити період між моментом оцінювання та моментом отримання його результату, що сприяє своєчасному ухваленню управлінських рішень

До переваг удосконаленого оцінювання конкурентоспроможності з використанням оцінки конкурентостійкості підприємства, отриманої за пропонуванням методом, належать: урахування оцінки атрибута конкурентоспроможності підприємства, відносна швидкість, простота та зрозумілість використання пропонованої моделі, можливість отримання як кількісної, так і лінгвістично інтерпретованої оцінки конкурентоспроможності підприємства та моделювання на електронно-обчислювальній машині на рівні користувача стандартного набору Windows Microsoft Excel.

Уточнені оцінки конкурентоспроможності підприємства дозволять визначити зміст конкурентної стратегії, ухвалити управлінські рішення щодо використання, формування або підтримки конкурентних переваг і здійснення інвестиційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Друкер И. Ф. Задачи менеджмента в XXI веке. - М.: Диалектика, 2000. - 240с
2. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. - М.: «Дело», 1992. - 702 с.
3. Роберт С, Нортон Дейвид П. Организация, ориентированная на стратегию. Пер. с англ. - ЗАО «Олимп - Бизнес», 2004
4. Робертсон Джек К. Аудит./ Пер. с англ. - М.: КPMG, 1993. - 496 с.
5. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции. М.: Прогресс, 1986.-471 с.